

MİMARLIĞIN MADDİLİĞİ

Antoine Picon

(Janus Yayınları, Eylül 2019, 142 sayfa,
(Çev.) Alp Tümertekin,
ISBN: 978-2-86364-320-4)

KİTAP ELEŞTİRİSİ: MİMARLIĞIN MADDİLİĞİ

Rabia Çiğdem ÇAVDAR*

Antoine Picon tarafından yazılan *La matérialité de l'architecture*, Fransızca aslından çevrilerek, 2019 yılında Türkçe mimarlık yazımına kazandırılmıştır. *Mimarlığın Maddiliği*, mimarlık yapma ediminin madde ile insan arasındaki ilişkiden kaynaklandığını göz önüne sererek, maddilik (*materiality*) üzerinden yeni bir mimarlık tarihi okuması önermektedir. Önerinin özgünlüğü çift yönlüdür; öncelikle mimarlığı madde ile insan arakesitine yerleştirerek Picon, yeni bir mimarlık tanımı yapmakta, ardından da bu tanımı, maddesellik vurgusuyla mimarlık tarihini okumaya yöneltmektedir. Picon, temelde sayısal devrimden sonra değişen ve yeni bir biçim alan mimarlık üretimini bir maddilik rejimi değişimi olarak değerlendirmektedir. Sayısal devrimden sonra bir tektonik kriz yaşandığını savlayan Picon, bu tektonik krizin aslında bir sanallık/gerçeklik ikiliğine dayanan maddesellik krizi olduğunu söyler. Altı bölümden oluşan bu kitabı, mimarlık tarihi

ve kuramının insan ve madde arasındaki ilişki üzerinden tekrar/yeniden okunması denemesi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu çerçevede, sayısal devrimden sonra oluşan tektonik krizin mimari praxiste bir dönüm noktasına işaret ettiğini söylemek mümkündür, ötesinde, Picon'un bu krizi okuma biçimi sayesinde, sayısal devrimden sonraki üretimin mimarlık tarihine iliştilmesi/eklemlenmesi mümkün olabilmektedir. Yeni paradigmanın mevcut olan tarih yazımına eklenilebilmesini olası kılan kavram maddeselliktir. Kitap, Heinrich Wölfflin'den bir alıntıyla açılır; "Mimarlığın temel nesnesi, bütünü organik dünyayı harekete geçiren madde ile biçimlendirme gücü arasındaki karşıtlıktır." (Picon, 2019, 7) Bu açılış, kitap boyunca sorgulanan durumun ipucunu barındırır.

Birinci bölümde, "Mimarlığı Düşünmek" başlığı altında, Picon, mimarlığı, örgütlenmiş bir madde

* Department of Architecture, Faculty of Architecture, Çankaya University, Ankara, TURKEY.

olarak tanımlayarak, kitap boyunca mimarlığı hangi tanımla ele aldığını ortaya koyar. Akıllıca yapılan bu kurgu sayesinde, organik olan ile olmayan arasında bir bağ inşa etme girişimi organik olmayanın (*inorganic*) örgütlenebilirliği aracılığıyla sağlanmaya çalışılır. Maddilik, bir bağıntı olup, madde ile sürdürülen ilişki tipini niteler. Sayısal devrimle birlikte, “yeni bir doğa ve madde deneyimiyle karşı karşıya kalan özneler” (Picon, 2019, 18) olarak yeniden mimarlık üzerine düşünmek gerektiğini önerir. İmalattan Anlatıma başlığı altında ise, mimarlığın maddi bir sanat olduğu ve malzemelerle düzen kurma amacı peşinde koştuğu belirtilir. Düzen kurma peşindeki mimarlık, bu kuruluşu, mimarlık tarihi boyunca “orantı” ve strüktür ile gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Picon’a göre, Orantı 18.yüzyıla kadar esas düzen kurucu öğe/etmen/yapı iken, 18. Yüzyıl sonrasında Strüktür devreye girer. Strüktür, bir düşünme biçiminin yansıması olarak mimarlığı biçimlendirir. Picon, her çağın kültürü ile o çağda egemen olan tektonik anlayışlar arasında benzerlik kurar. Çağın kültürü ile egemen tektonik anlayışlar arasındaki benzeşimlerin varlığına işaret ederek Picon, mimarlık tarihi okumasına kendi özgün yaklaşımını da katmaktadır. Mimarlıktaki tektonik yaklaşımların çözümlenmesiyle kültürel kodların ve çerçevelerin de çözümleneceği fikri kitabın temel söylemine doğrudan katkı koymaktadır. Hatta bu fikir aracılığıyla, sayısal devrimden sonraki tüm kültürel üretimleri yeni tektonik (maddesel) yaklaşımlar aracılığıyla okumanın mümkün hale geldiği savlanır. Bu çıkarımın hemen ikinci bölümde okuyucu ile paylaşılması, son bölümdeki savların kabul edilebilirliğini kolaylaştırmaktadır. Sayısal devrimle birlikte, mimari praksisin bir tektonik kriz yaşadığını savlayan Picon, bilgisayarın bir araç olarak insanın kendini algılama ve düşünme tarzını dönüştürdüğünü belirtmektedir. Bu dönüşüm krizin temel nedenidir.

Kitabın üçüncü bölümü, iki strüktürün, “Mimarlık ve Dil”, karşılaşmalarının deşifresi olarak okunabilir. Yazar, dil ile mimarlık arasındaki ilişkinin bir tamamlanmamışlık üzerine kurulu olduğunu vurgular; mimarlık her ne kadar söylemle ilişkili olsa da maddenin opaklığı mimarlığın söyleme indirgenemezliğinin ölçütüdür.

Picon, mimarlığın sahiciliğini, aslında, maddenin opaklığına borçlu olduğunu söyleyerek Derrida’nın yaklaşımlarıyla paralellik kurar. Mimarlık ile söz arasındaki mesafenin anlatım ile kırıldığını savlayan yazar, süslemenin bu anlatımı gerçekleştiren öğe olduğu düşüncesindedir. Bu noktada Picon, süslemeyi anlatımın kurucu öğesi olarak gösterirken, yapının dile gelmesine olanak veren süslemenin, mimari karakterin geriye kaçmasına yol açtığını belirtir. Süsleme ve strüktür arasındaki gerilim, tamamlanmamışlık kavramı üzerine oturur; mimarlık, simge ve etkilerden çok kendini dışavurmak ister ki bu durum “maddenin canlandırılması nosyonuna” denk düşer. “Maddenin Canlandırılması ve Maddilik” konusu dördüncü bölümde irdelenir. “Canlandırma nosyonu” anlatım sorununun ve dolayısıyla mimarlığın dille olan karmaşık ilişkisinin yeniden sorgulanabilmesinin yolunu açar. Bina etme eylemi, insan eylemlerinin anlam kazandığı bir arenaya dönüşür (Picon, 2019, 61). Yazara göre, mimarlığın hedeflediği maddeye can verme eylemi, insan yaşamının ortaya serilmesini sağlayan bir düzen kurma halidir/biçimidir (Picon, 2019, 62). İnsan yaratımı dünyalar, eksik bir canlanma durumu barındırırlar ki, bu tamamlanmamışlık, insansı can verme halinin en belirgin niteliğidir. Picon’a göre, “Mimarlıkta canlandırma, madde ile insan arasında kurulabilecek ilişki türünü sorgulamaya yol açan anlatım arayışını gündeme getirir” (Picon, 2019, 63). Kitapta, “maddilik nosyonu” ise insanın madde ile sürdürdüğü bir bağıntı olarak tanımlanır; bu bağıntı, sadece insanın hareketlerini değil, düşünme biçimini de etkiler. Tam tersini söylemek de mümkündür, malzeme seçimi ve kullanımı davranışlarla ve dünyayı tasarlama tarzlarıyla bağlantılıdır. Maddilik aracılığıyla madde, kendini “insanın ötekisi” olarak oluşturur (Picon, 2019, 73). Maddilik rejimi –insan ile madde arasındaki ilişkilerin bütünüyle yönetildiği dünyada olma hali- içerisinde, insan herhangi şeylerle karşılaştığında kendini özne olarak tanımlar ve bu karşılaşma bir değiş-tokuş doğurur. Yazara göre maddilik insanın ortaya çıkmasına katkıda bulunur (Picon, 2019, 75). Dördüncü bölümün sonunda yazarın çıkarımı nettir; “Mimarlık, maddiliği, yani öznellik ile maddi dünyanın aynı anda kurulmasını, ya da birlikte

üretimini merkez almakla imalat ile dışavurumu ayıran sınırı bulandırır” (Picon, 2019, 78).

“Mimarlık Tarihi ve Maddilik Rejimleri” başlığı altında, yazar maddilik kavramı üzerinden yeni bir mimarlık tarihi okuması önerir. Sayısal devrime kadar olan mimarlık tarihini maddilik kavramı çerçevesinde temelde üç rejim üzerinden değerlendirmenin mümkün olabileceği savlanmıştır. Birinci rejim, Orantı –ölçülebilirlik- üzerine kurulu bir maddilik rejimidir ki Rönesans mimarlığını ve 18.yy’a kadarki yapma biçimlerini kapsar. İkinci rejim, Strüktür –hesaplanabilirlik- üzerine kurulu bir maddilik rejimidir ve 18. Yüzyılın ikinci yarısından Modern mimarlığa kadar sürer. Üçüncü maddilik rejimini, Mekan –makineleşme- üzerinden okumak mümkündür ve Modern mimarlığın temel kurgusunu oluşturur. Yazarın maddilik rejimlerini Rönesans dönemi mimarlığından başlatması ve sayısal çağda sonlandırması ise, yine yazar tarafından şöyle açıklanmaktadır; Sayısal Çağ ve Rönesans dönemi arasındaki benzerlik insanın maddi dünya ile sürdürdüğü bağıntının kökten değişimi üzerine kuruludur (Picon, 2019, 80). Bu noktada yazarın, kendisine iki kırılma noktası belirlediğini savlanabilir; biri Rönesans, diğeri sayısal devrimdir. Tüm kitabın, bu iki kriz aralığındaki mimarlık üretimini maddilik üzerinden okuduğu aşikardır. Hernekadar yazar, sayısal devrim sonrası döneme dair çıkarımlarını son bölümde açıklasa da kendi konumuna dair net bir tutum gözlemlemek mümkün gözükmemektedir. Yazarın süreci diğer tüm insanların yaptığı gibi gözlemlemekle ve kendini sorgulamakla geçirdiğini söylemek olasıdır.

Kitabın son bölümünde, sayısal çağdaki maddilik ve mimarlık ilişkisi irdelenmiştir. Yazar, maddilik kavramı çerçevesinde yakın zamanın mimarlığını anlamaya ve okuyup adlandırmaya girişir. Sayısal alemin fizik gerçeklikle olan ilişkilerimizi yeniden biçimlendirdiği aşikardır. Ölçekler arasında kesintisiz akış, fizik gerçekliği algılamamızı değiştirmiştir (Picon, 2019, 114) Picon (2019, 115), şeylere artık istikrarlı tözler olarak değil de birer olay olarak yaklaşıldığını belirtir. Yeni bir öznellik çerçevesinde şekillenen yeni maddilik bir ortaya çıkma olarak kendini gösterir. Bu noktada, yazar, sayısal çağda bilginin maddeden

ayrıldığını vurgularken, bir yandan da tasarımcıların yeniden madde ile bilgi arasındaki ilişkiyi kuracak düşlerin peşinde olduğuna dikkat çekiyor. Bu çelişkili çerçevede, yeni maddilik rejimini, Deleuze, Guattari, Callon ve Latour gibi düşünürlere temellendiren Picon, altı alt başlıkta, mimarlıktaki sayısal öncüllerin (avant-garde) yaklaşımlarını sıralar; katlanma ve bükülmelerle oluşan kesintisiz doğalar, genetik kodlarla işleyen dizisel yapılar, ağ figürü yapılar, strüktür yerine epiderma niteliğindeki oluşumlar, yeni süsleme yaklaşımları ve Seri/Biricik nesnelere. Tüm bu dönüşümler, mekanik olandan termodinamik olana kaymanın/ geçişin habercisidir. Sayısal çağda mimari projenin biçimi, “geometrik akımdan alınan bir kesittir” (Picon, 2019, 131). Mimari biçimin stabilitesi kaybolur ve “biçim performans halini alır” (Picon, 2019, 133). Yazara göre, mimarlığın kendisi “bir durum, eylem ve olay halini alır.” (Picon, 2019, 134). Bu noktada yeni maddilik rejiminin Olaysalılık –oluş- üzerine kurulu olduğunu iddia etmek olası görünmektedir ki yazar da mimarlığın ve mimarların etmenleşmesinin (*agency*) üzerinde durulmasının temelinde bu noktanın olduğunu düşünmektedir. Kitabın sonuna doğru yazarın sorduğu soru, “mimarlık oyuncu olmaya dönüşmeye çabalarken, insanın varlığına anlam kazandırmaya yazgılı bir kap olma statüsüyle edindiği gücü yitirmeyecek mi?” (Picon, 2019, 135) aslında yeni paradigma ile henüz kuramsal ve kılışal anlamda dengenin kurulmadığının bir göstergesi niteliğindedir. Picon, kitabını sonlandırırken, sayısal çağ içerisinde ne ve kim olduğu yeniden sorgulanan insana ve mimarlığın cevap vermek istediği temel soruya odaklanır; madde ile temas ettiğinde insan nedir? Bu sorunun cevabı yeni maddilik rejiminin, yeni paradigmanın ve yeniçağın temel verisini oluşturacaktır. Tüm çağlarda olduğu gibi insan önce kendini sorgulayarak ve inşa ederek başlayacaktır.

Mimarlığın Maddiliği kitabını, maddiliğin ne demek olduğunun sorgulandığı bir zaman diliminde, yine maddilik kavramı üzerinden bir içerik tanımlayan kuramsal bir çerçeve olarak görmek mümkündür. Ayrıca, yazar sayısal devrimdeki mimarlık üretimini keskin ve net bir biçimde sınıflandırma becerisiyle, kuramın bittiği

söylemlerinin arttığı ve yaygınlaştığı sayısal çağda, yeni bir kuram üretimi denemesini mimarlık disiplini içerisinde aramanın mümkün olabileceğini göstermektedir. Kitabı değerli ve üzerine düşünülmesi kılan durum, her kavramın sonrası (*post-*) ekiyle birleştiği ve değer yitimine uğradığı bir zamanda, mimarlık disiplininin bizzatıhi içinden olan bitene bir cevap arayışı/ bir kavrayış geliştirme içerisinde oluşudur. Yazarın bu tavrı geliştirmesindeki başarı, hem tarih-kuramsal hem de teknolojik-kılgısal süreçlere olan hakimiyetinde yatmaktadır. Bu durum, mimarlık disiplininin bir praxis –kuramsal ve kılgısal bir bütünlük- olduğunun hem yazarın kişiliğinde, hem de kitabın içeriğinde taçlandırılmasıdır. Kitabın son bölümünde, yazar mimara atfettiği rol ile, onu toplumun bölünme çizgilerini değiştirme kapasitesine sahip bir etmen (*agency*)/ değiştirici güce sahip bir özne olarak tanımlayıp, disiplinin inşa edici gücünü bir kez daha vurgular. Bu vurgu, aslında, sayısal devrim sonrası tüm gelişmelerin

evrileceği paradigmatik dönüşümün yine insan tarafından belirleneceğine gönderme yapar. Kitabın sonlanışı oldukça naif ama bir o kadar da güçlü ve şirseldir; insanlığın tüm zamanlar boyunca sorduğu sorular yeniden cevaplanmayı beklemektedir. Mimarlık çerçevesiyle, çok yakında olmuş olanları görebilme/anlayabilme girişimi olarak değerlendirilebilecek olan mimarlığın maddiliği, çok uzakta olmayan geleceğin ancak düşünsel güç ile inşa edilebileceğini gösterir gibidir. Mimarlığın maddiliği, madde-insan ikiliğine temellenen, mimarlık disiplini içinden, mimarlık yakın tarihinin yazımıdır.

Rabia Çiğdem ÇAVDAR; B.Arch, M.Arch., PhD.

Received her B.Arch. from Gazi University (1999). Earned her M.Arch. (2011) and PhD degree (2018) in architecture from METU. Major research interests include architectural theory and criticism, literary spaces, economy-politics of space and relationships between ideology, subject and architecture. rccavdar@cankaya.edu.tr, rccavdar@gmail.com